

B. Jánosi Gyöngyi:

A Jászság képtáráért

Hamza D. Ákost és feleségét, Hamza Lehel Máriát 1987-ben ismertem meg. Abban az évben rendezték meg a Jász Múzeumban Hamza első magyarországi kiállítását – mint számomra később kiderült – a Jászberénynek és a Jászságnak ajánlékozott életmű legjobb darabjaiból.

Akkoriban a Jászberényi Tanítóképző Főiskola Gyakorló Iskolájában rajzot tanítottam, így a város minden képzőművészeti „ügye” érdekelt. Mögöttem állt már vagy tíz év, amit a képzőművészettel eljegyezve töltöttem. A kiállításon elsősorban a világot járt művész felfogása, téma-választása, „előadasmódja” érdekelt. (Fogalmam sem volt arról, hogy egyszer rám hárul hagyatékának gondozása, életművét bemutató kiállításának létrehozása, bábáskodás múzeumának működtetésében.)

A '87-es kiállítás megnyitására a házaspár hazarepült São Paulóból. A megnyitó estéjén meglátogattam őket a város által pár napra bérbévezt szép, modern lakásban, amely történetesen orvos barátaimé volt, akik épp Líbiában vállaltak munkát. Az ismerős enteriőrben megismerhettem a választékos, „európai entellektüel” házaspárt. Mindketten **öt nyelven beszéltek**, s kiváló stílusban és magyarsággal váltottunk gondolatokat a művészet lényegéről, szerepéről, a stílusok hordozta művészetfilozófiai kérdésekről.

Búcsúzaskor kissé hűvös maradt a levegő, bár feltöltődve, kérdőjelekkel és zaklatottan távoztam. Úgy éreztem, egy világ választ el bennünket egymástól.

A finom, okos – olykor franciára váltó – idős hölgy, és a szikár, magas, „jó karban lévő”, egyéni vélekedést és látásmódot megfogalmazó festőművész elvarázsolt sokféle kultúrát magába olvasztó, szubjektív megnyilatkozásával. **A szellem, a tudás és a sajátos filozófia lenyűgözött.**

Annyiban is hagyhatnánk a témát, ha 1989-ben, a fordulat évének tavaszán nem települt volna haza a művészpár Jászberénybe. Hazatelepültek, hisz a város a Kulturális Minisztériummal egyetértésben befogadta őket, és befogadta a mintegy kétszáz műalkotást – festményeket és szobrokat –, Hamza D. Ákos életművét.

A rendszerváltozás eseményeit, izgalmát már itt élték át a Jászság fővárosában. A város és a megye megvásárolt számukra egy polgári lakást – Jászberény, Gyöngyösi út 7. – egy majdani múzeum létrehozásának céljával, s én újra felkerestem őket.

Otthonukban art deco berendezés és két kedves idős ember fogadott, mindketten túl a nyolcvanon. Mintha nem is éltek volna közel negyven évet Brazíliában... Brazília – São Paulo.

Vajon mit adhatott a Hamza házaspárnak a megapolisz? Beszélgetéseinkből arra a következtetésre jutottam, semmit. Őrizték az európai kultúra értékeit, s nem érintette meg őket a hatalmas dél-amerikai ország „vegyes” kultúrája, bár valójában ők maguk is annak alakítói voltak. Hamza Lehel Mária divattervezésével, újságírói munkájával, Hamza D. Ákos pedig a brazil film megteremtésében végzett tanácsadói, rendezői munkásságával járult hozzá a brazil kultúrához.

Nem voltak közlékenyek, ezért sokat kérdeztem. Körvonalazódtak a művészpár tevékenységének eredményei. És még nem is érintettük az absztraktot, amelyben a jászsági néprajz által számon tartott bundák hímzései ugyanolyan motívumokká váltak, mint a keleti filozófiák megfogalmazásai, vagy a műkereskedőknek készített holland mesterek másolatai. Ámultam és bámultam... Micsoda szintézis! Az alkotó ember élete...

A rendszerváltás miatt elcsendesedett körülöttük a jászberényi „világ”. Még az sem volt biztos, hogy a „másik érában” tett ígéretek megvalósulnak. Ezért 1991-ben Mária asszony alapítványt tett, Hamza Múzeum Alapítvány néven, 50.000 dollár alapítói tőkével, hogy az eredeti cél – Hamza D. Ákos képzőművészeti hagyatékának állandó bemutatása a Gyöngyösi út 7. szám alatt – megvalósuljon.

Ez a szándék vont be engem is a Hamza-hagyaték múzeummá szervezésébe, 1993. május 16. után, Hamza D. Ákos halálát követően. A közbeeső időben számos művészeti párbeszédben volt részem Hamza D. Ákossal. Megkaptam festőkéseit, használaton kívüli nagy vásznait, amit alig mertem elfogadni. Kérésére közös kiállítást szerveztünk Jászárokszálláson és Jászapátiban, amelyre meghívta Sisa József iparművészt is.

Ákos bácsi meghalt 1993. május 16-án. A temetést a férjem intézte, aki az 1991-ben létrehozott magánalapítvány gazdasági igazgatója lett. A város díszpolgárának díszsírhelyet adományozott a Fehértói temetőben. A búcsúztató beszédet dr. Magyar Levente, Jászberény polgármestere tartotta, a sírnál dr. Dobos László a Jászságért Alapítvány képviselőjében mondott megindító beszédet.

A temetésen Mária asszony nem tudott részt venni: Ákos bácsi halála és a temetés időpontja közötti héten combnyaktöréssel bekerült a jászberényi kórházba. A műtétet hosszú lábadozás kísérte: nehezen gyógyult az idős szervezet. 1993 augusztusában húga, Lehel Anna repülővel Peveragnoba, saját otthonába vitte. A Gyöngyösi út 7. szám alatti lakásra lakat került, az ablakokra, ajtókra rácsok. Ott őrződött ugyanis a lajstromba vett életmű, jó néhány bútordarab, Hamza D. Ákos

könyvtára, festőállványa. Aztán eltelt egy év, új naptárat nyitottunk. Férjem kezdeményezésére összeült a Hamza Lehel Mária által létrehozott alapítvány kuratóriuma, Tálás László megyei múzeumigazgató elnökletével. Meghatározták a teendőket, és megkezdődtek a múzeum kialakításának előkészületei. A kiállításra szánt helyiségeket kifestettük, a bútorokat átcsoportosítottuk, leltárba vettük, paravánokat és posztamenseket készítettünk.

Módosítottuk a világítást, idegen nyelvű ismertetőket készítettünk, s Ridegh Gábor művészettörténész segítségével kiválogattuk az első állandó kiállítás anyagát. 1995. július első napjaira minden készen állt, hála a sok önkéntes segítőnek.

A múzeum ünnepélyes megnyitására 1995. július 15-én került sor. Kész volt tehát a mű, megvalósult a Hamza Múzeum Alapítvány célja: a Hamza D. Ákos életművét reprezentáló anyag múzeumi feldolgozásban, állandó kiállításon vált láthatóvá.

A múzeumnak akkor két rész munkaidős alkalmazottja volt, egy teremőr és egy takarító személyében, vezető nélkül. A megnyitás alkalmával tartott ünnepi kuratóriumi ülésen kaptam megbízást, hogy főállásom mellett legyek vezetője az intézménynek.

Látogatók – a megnyitó napjától eltekintve – nem özönlöttek a múzeumba. Néhány hónap elteltével rá kellett döbennem, hogy így nem lesz működőképes az intézmény. Feladtam tanári állásom, és önálló vállalkozóként (oktatás, restaurálás stb.) próbáltam mind több időt fordítani a múzeumra. Abban az időben számos kezdeményezést tettem a gyűjtemény megismertetésére, kiadtuk **Hamza D. Ákos monográfiját**, katalogizáltuk a könyvtárat, s eközben egy rozoga mappában megtaláltam Hamza D. Ákos 22 grafikai lapját. A mappa címéről „Tollrajzok”-nak neveztük őket. Megkezdtem **Hamza Lehel Mária újságíróskodásának** anyagát áttanulmányozni. Válogatást készítettem a Brazíliai Magyar Újságban megjelent cikkeiből, melyet kis kötetbe rendezve meg is jelentetett az Alapítvány, Hamza Lehel Mária: Női szemmel – Válogatott publicisztikai művek címmel.

A látogatók továbbra sem sereglettek a múzeumba. Szomorúan jártam-keltem az üres szobákban, a sok becses érték között. **Elhatároztam, hogy becsalogatom az embereket.** Létrehoztuk a Képzőművészet-barátok Klubját, és havonta egy rendezvényen művészeket mutattunk be kamaratárlataikkal együtt. **Megtelt a ház!** Jórészt volt tanítványaimból – fiatal tehetségek, rajztanárok – létrejött a Hamza Stúdió. Megszületett a Jászsághoz kötődő művészek monográfiatorozatának gondolata. Éreztem, nem lehet mellékállásban folytatni a munkát. Kérelemmel fordultam az Alapítvány kuratóriumához, hogy változatlan fizetéssel, de egész állásban szeretnék dolgozni. Ehhez a kuratórium hozzá is járult. Tovább folyt a munka, megjelent az első kötet monográfia. Több időszak kiállítást is rendeztünk, s a sajtó is egyre többet foglalkozott a múzeum munkájával. Támogatókat kerestem minden eseményhez, hisz az alapítvány vagyona – mint egyetlen forrás – lassan, de folyamatosan apadt. A város kisebb pályázati összegekkel segített ugyan, de a múzeum jövőjének nem látszott biztosítéka.

Ekkor a kuratórium döntése alapján Jászberény önkormányzatával közösen megkezdjük a gyűjtemény tulajdonviszonyainak tisztázását. Hamza D. Ákos döntése az ajándékozáskor így hangzott: „... apáim emlékére művészeti életem eredményét ajánlom fel Jászberény város és a Jászság javára ...” Vagyis az életmű 18 település közös, oszthatatlan tulajdonába került.

Ezt a helyzetet sikerült feloldani azzal, hogy a jász települések lemondtak a rájuk eső részről, azzal a kikötéssel, hogy Jászberény gondoskodik a gyűjtemény működtetéséről. Ezt követően Jászberény városa 2000-ben létrehozta a **Hamza Múzeum és Jász Galéria** Közalapítványt, meghatározta céljait, működési rendjét, mely azonos a múzeum céljaival, feladataival. Új feladatként megjelent a **Jászsághoz kapcsolódó**, művészettörténeti jelentőségű **alkotók állandó kiállításának** létrehozása és egy időszaki kiállítóterem működtetése. A Közalapítvány számára hárommillió forint induló tőkét biztosított a város. Az eljárás azonban mind a Közalapítvány bejegyzése, mind a Hamza Múzeum Alapítvány megszüntetése ügyében elhúzódott. A két alapítvány így párhuzamosan működött, amelynek adminisztrációi és pénzügyei igencsak igénybe vették a mindössze három főfoglalkozású és egy részfoglalkozású munkatárssal működő múzeumot, természetesen a szakmai munka mellett. A Közalapítvány a bejegyzés elhúzódása miatt csak csekély mértékű működési támogatást kapott a várostól, ezért továbbra is a régi Hamza Múzeum Alapítvány erősen fogyatkozó pénzből élt. Azt lehet mondani, hogy hat évig a magánalapítvány finanszírozta a működést.

Az alapító okiratban megfogalmazott feladat, a **jász művészek állandó kiállítása** a mai napig nem valósult meg, hisz a város a feladathoz nem tudott épületet biztosítani, a Hamza-ház pedig még a Hamza-életmű bemutatásához is kicsi. A megoldás tehát odázódik.

Az „átszervezés” lassan haladt. Gyakran türelmetlen és szkeptikus voltam, de végül mégis megvalósult: a múzeum jövője biztosítottnak látszik. Bizakodással és örömmel töltött el, hogy a Hamza-hagyatékon, mint törzsanyag, létrejöhet a **jászok képtára**. Hamza egy levél tanúsága szerint nagyobb léptékben gondolkodott, mint saját műveinek állandó bemutatása. Saját életművével csak megalapozni kívánta a **Jászság képtárát**. A Jászságban mindig élénk volt a képzőművészeti élet, számos művész kapcsolódott a régióhoz, de állandó kiállítóteremmel soha nem büszkélkedhettek. Hogyan is lehetett volna múzeumi feltételekkel működő képtára, megfelelő nyilvántartással, feldolgozással, kutatással?

Szerettem volna tenni valamit az előrelépés érdekében. Elhatároztuk, a kuratórium jóváhagyta, hogy megkezdjük a kutatásunkat, s összegyűjtjük a jászsági képzőművészek adatait. A kutatást persze még nem zártuk le (nem is zárható le), de eredményeit 2002-ben kislexikonban kiadta a gyűjtemény, *A jászsági művészek arcképcsarnoka* címmel. A kötet a **Hamza Múzeum Kiadványai** sorozat 6. darabja,

s a XIX. század utolsó harmadától napjainkig foglalkozik a Jászsághoz kötődő képzőművészekkel, alkotótelepekkel. A kutatás nem lezárt, s előbb-utóbb javított, bővített formában kell újra közreadni a most csak közel száz címszót tartalmazó kiadványt. A kötet kiadásával párhuzamosan megteremtettük azokat a feltételeket a gyűjteményben, amelyek megléte lehetővé teszi az állami működési engedély megszerzését. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma működési engedélyét 2002 augusztusában kaptuk meg. E szerint a múzeum **képzőművészeti múzeum, gyűjtőköre a Jászság** 18 települése.

2004-ben **a jászok képtárának létrehozása elérhető közelségbe került**. Ezt akarja a közalapítvány, ezt akarja a város, a kistérség központja, s így szinte kínálkozik, hogy e téren is bővítse szolgáltatásait.

Európaiságunknak mindig döntő – olykor elsődleges vagy kizárólagos – tényezője volt sajátos kultúránk. Remélem, hogy **a Jászság képzőművészetének ügye** ezután is támogatókra talál, hiszen itthon nem végeztünk még el mindent a képzőművészeti kultúra közvetítésében. Jó volna csatlakozni az európai színvonalhoz!

*B. Jánosi Gyöngyi festőművész, a Hamza Múzeum és Jász Galéria igazgatója
1948. október 23-án Tiszaföldváron született. Első diplomáját Jászberényben, a Tanítóképző Főiskolán szerezte, majd Egerben rajztanári, Debrecenben népművelés-könyvtár szakon végzett. 1975 óta rendszeresen kiállít. Grafikai országos és helyi lapokban, folyóiratokban jelennek meg.*